

Poruke ljubavi i svedočanstva privrženosti

Redakcija posebnih izdanja Novinsko-izdavačke ustanove »Narodna armija« objavila je nedavno ilustrovanu publikaciju pod naslovom »Zaveti vrhovnom komandantu«.* To je osobena knjiga čija je funkcija višesmjerna i višestruko značajna. Glavni dio sadržaja »Zaveta vrhovnom komandantu« su poruke koje su, neposredno poslije smrti druga Tita, pripadnici naših oružanih snaga ispisali u »knjigama zaveta« u jedinicama JNA i koje su vojni kolektivi izrazili na komemorativnim skupovima ili saopštili u telegramima i pismima upućenim Predsjedništvu SFRJ, Predsjedništvu CK SKJ i Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu. U dane svenarodne žalosti prošle godine u »knjige zaveta« upisalo se više od 170.000 pripadnika oružanih snaga, a iz jedinica, komandi, vojnih škola i ustanova upućeno je najvišim rukovodstvima u zemlji i Armiji 9.000 telegrama i pisama. Knjiga »Zaveti vrhovnom komandantu« sadrži dio tih poruka, ali je i taj dio izrazio suštinski smisao cjeline: te poruke su izvoran i upečatljiv istorijski dokumenat o intimnim raspoloženjima i društvenim opredjeljenjima pripadnika naše armije, ljudski uzbudljivo svjedočanstvo o njihovoj ljubavi prema drugu Titu, o njihovoj boli u trenutku smrti Vrhovnog komandanta, o njihovoj postojanoj privrženosti Titovom djelu i odlučnosti da idu Titovim putem.

*

Ova knjiga se odupire tome da bude prikazana na uobičajen način, samo racionalnim, analitičkim razmatranjem i ocjenom nje-

* »Zaveti vrhovnom komandantu«, ilustrovanu publikaciju, pripremili pukovnici Jovan Žarković, Ivan Srdanov i Šimun Živković, izdala redakcija posebnih izdanja NIU »Narodna armija«, Beograd 1981.

nog sadržaja. Ona, u stvari, nadmašuje magućnost i intencije takvog, klasičnog prikaza, jer se odupire i tome da bude čitana na uobičajen način. Uostalom, takva knjiga se ne čita jednom! Njoj se vraćamo, i vraćaćemo joj se, jer je u njoj, na poseban način, izražena esencijalna sadržina naših životnih opredjeljenja, pa otuda suštinski i dalekosežni značaj iskaza sakupljenih u njoj daleko nadmašuje broj stranica i obim te publikacije. Čitajući, i ponovo pročitavajući tu knjigu, čovjek uvijek, i uvijek iznova, doživljava uzbudljivu i — na ovom mjestu zaista treba reći tu riječ — veličanstvenu snagu poruka iskazanih neposredno srcem i umom pripadnika naših oružanih snaga. To su poruke ljubavi i svijesti, potresenosti i postojanosti, žalosti za drugom Titom i ponosa što smo ga imali, što smo živjeli i borili se s njim, što slijedimo njegov put.

»Zaveti vrhovnom komandantu« je jedinstvena knjiga, jer su jedinstveni osjećanja i saznanja iz kojih je proizašla. Ona nije napisana kako se knjige, inače, pišu i nema autora u uobičajenom smislu te riječi. Njen autor su *svi* pripadnici oružanih snaga, svaki vojnik, mlađi oficir, građansko lice na službi u Armiji, rezervni i penzionisani starješina, general. Pisali su je vojni kolektivi, kolektivi vojne industrije, društveno-političke organizacije u Armiji i u oružanim snagama, komande, vojne ustanove. Suočeni s bolnom činjenicom — sa smrću Vrhovnog komandanta — oni su svoja osjećanja i raspoloženja pretočili u nove svečane obaveze, u zavjete Vrhovnom komandantu, svojoj socijalističkoj otadžbini, radničkoj klasi i narodu da će i bez Tita odlučno slijediti Titov put, da će naša armija i poslije Tita uvijek biti i ostati Titova armija, onakva kakva je, pod Titovim neposrednim rukovodstvom rasla i izrasla od svojih prvih partizanskih odreda 1941. do naših dana, da će pouzdano biti i ostati zajedno sa svim snagama naše odbrane, cijelim svojim bićem odana socijalističkom samoupravljanju, bratstvu, jedinstvu i ravnopravnosti naroda i narodnosti Jugoslavije, slobodi, suverenoj nezavisnosti i nesvrstanosti svoje zemlje. Riječi tih poruka i zavjeta su izvorne, natopljene individualnim osjećanjem svakog onog ko ih zapisuje ili govori, a u isto vrijeme su toliko istovjetne. Svako je u tim porukama govorio u svoje ime i zahvalnost Vrhovnom komandantu i privrženost njegovom djelu saopštavao svojim riječima i umjenjem, na bezbroj razolikih načina a, ipak, svi su govorili na jedinstven i istovjetan način u istoj onoj mjeri u kojoj su naši ljudi jedinstveni i istovjetno odlučni da nastave putem koji je Tito trasirao i koji je Tito, na čelu naše partije, naše zemlje i naše armije, prokrčio u bitkama koje

su trajale decenijama. Te poruke su duboko prožete saznanjem da smo na tom, Titovom putu — i jedino na njemu — mogli postati i ostati slobodna, nezavisna i nesvrstana zemlja, društvo socijalističkog samourpavljanja, zajednica nacionalne ravnopravnosti i bratstva. One, nadasve, izražavaju i širinu spoznaje da samo na tom putu — a to znači na putu stalnog jačanja neposredne vladavine radničke klase i radnih ljudi, učvršćivanja bratstva, jedinstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti naše zemlje, snaženja svih dijelova i svih potencijala naše odbrane i razvijanja naše nesvrstane politike i solidarnosti sa svim snagama mira i napretka u svijetu — leži i pouzdana garancija naše budućnosti, naše slobode i stabilnosti u ovom nestabilnom i nemirnom svijetu.

Tako, u stvari, poruke sakupljene u ovoj knjizi — svaka pojedinačno i sve zajedno — odišu spoznajom da je Titovo djelo duboko usidreno u našu stvarnost i naše živote kao naša društvena tekovina i naša najintimnija svojina i potreba.

Na dan smrti druga Tita svi smo se jedinstveno opraštali s Vrhovnim komandantom i svak se pojedinačno sa njim opraštao. Taj spoj opšteg i individualnog, tu njihovu usklađenost i prožimanje ove poruke izražavaju na jedinstven način. Iako su saopštene na različitim nacionalnim jezicima — srpskohrvatskom, odnosno hrvatskosrpskom, slovenačkom, makedonskom, albanskom, mađarskom — svima im je zajednički jezik privrženosti Titovom djelu. Tim istim jezikom različitih nacionalnih izraza govore u zavjetima Titu i vojnik i general, pitomac i oficir, mlađi oficir i radnik u fabrici vojne industrije, penzionisani i aktivni starješina. A kad vojnik i general govore istim jezikom društvenog opredjeljenja, onda je to za oružane snage najneposredniji izraz njihovog jedinstva i, još šire, izraz jedinstva zajednice čije te oružane snage jesu. I u tome je smisao i značaj ovih poruka. Evo šta kažu neke od njih:

»Ja, Đorđe Miletić, vojnik nepobjeđene Titove armije, zaklinjem se pred licem svih poštenih ljudi ove zemlje, kunem se u ljubav i ljudsko dostojanstvo da ću do posljednjeg daha braniti nezavisnost, da ću živjeti za slobodu i napredak ove zemlje. Mornar Đorđe Miletić, Rogoznica«.

»... U svoje ime obećavam Ti da ću se na svakom poslu maksimalno zalagati kako bih se bar donekle odužio Tebi koji si ceo svoj život posvetio za dobrobit današnjih i budućih generacija! Mirno počivaj, dragi druže Tito, Tvoj narod te neće izneveriti. Razvodnik Ljubo Grujičić«.

»Odšiel je — pa vendar bo večno prisoten, umrl je, pa vendar bo večno živ. Jože Šmigoc, desetar, Šibenik«.

»Dragi drugar Tito, te sakav i ke te sakam, so ljubav ke go sledam tvojot pat. Vojnik Ristovski Ilija«.

»Ponosan sam što sam tvoj vojnik, družo maršale. Borićemo se za Tvoje i naše ideale, mi, naša djeca i sve buduće generacije. Vojnik Mustafa Imamović«.

»Život Ti nismo mogli da produžimo, ali ćemo produžiti Tvoje djelo. Vojnik Neđo Batina, Batajnica«.

»I kad je najteže bilo — glad i bol,
Znao si iz mraka i patnji, kraj svih zala,
Utišat krvnikov kliktaj ohol.

Za sve što si nam dao premala je riječ h v a l a.

Zvonimir Kreček, pitomac desetar MTSVŠ«

»Žao mi je što se nisam rodio ranije da budem s Tobom, družo Tito, na Sutjesci, na Neretvi, u Drvaru, ali sam zato sada tu da nastavim Tvoj put. Desetar Zijad Skula«.

»Voljeni maršale, ja, Tvoj vojnik, zaklinjem se da će mi putokaz kroz život biti velika baklja istine koju si Ti upalio i koja nikada neće dogorjeti. Vojnik Radule Čolaković«.

»Voljeni družo Tito, obećavam Ti da ću uvijek pedantno i samouvjereno izvršavati naređenja starješina i čuvati ono što je stečeno u teškim bitkama i sa mnogo krvi. Braniću bratstvo, jedinstvo i mir. Do kraja mog života ostaću Tvoj borac. Vojnik Arpad Šanta«.

»Ja, vojnik Sopaj Sadik čuvaću i voleti našu domovinu. Sadik Sopaj«.

Zar je potrebno posebno ukazivati na dubinu osjećanja i stamenost opredjeljenja ovih poruka? One govore same za sebe. Lišene su svega suvišnog, nebitnog, svedene su na suštinu, da nju izraze. I čine to na tako upečatljiv način da se, po snazi svoje iskrenosti, mogu porediti samo sa pjesmama visokih umjetničkih dometa.

U zemunskom garnizonu je, u jednoj »knjizi zaveta«, zabilježen ovaj tekst:

»Dragi naš družo Tito! Teško nam je! Više Te nema među nama. Ali, ti nisi mrtav. Ti živiš u našim srcima, goriš jednom novom vatrom u našoj svijesti, vatrom koja nas ispunjava odlučnošću da istrajemo i nastavimo tvojim putem, da branimo tekovine naše revolucije za koje se mnogo krvi protilo, da čuvamo bratstvo i jedinstvo naših naroda i da nikada i nikome ne dozvolimo da nam to otme. ...Sa ovom pjesmom na usnama mi Ti se zavjetujemo:

Druže Tito mi Ti se kunemo
da sa tvoga puta ne skrenemo!

Tvoj vječni vojnik do kraja

Posavec Marijan«.

U posljednjem raportu Vrhovnom komandantu jedan vojnik saopštava i svečano izjavljuje da ostaje — Titov vječni vojnik do kraja! To »vječni« i to »do kraja«, jedno uz drugo, da bi se i jedno i drugo još snažnije izrazilo i pojačalo — to su izrazi potpunog identifikovanja s Titovim djelom i nastojanja da se ta identifikacija što vjernije saopšti.

Tu potrebu da se Titovo djelo prihvati svim snagama bića, bez ostatka, do kraja, i — kako se u nekim zavjetima kaže — i dalje do kraja, izrazile su i druge poruke. Evo jedne iz ljubljanskog garnizona:

»Dečačka mašta — Titov partizan.

Mladička želja — Titov vojnik.

Čvrsto uz Tvoje ideale, bratstvo i jedinstvo — do kraja i dalje.

Tvoj vojnik Nenad Vujić, Ljubljana«.

Tako zna da govori samo mladalačka neposrednost i iskrenost našeg vojnika, dubina njegovih osjećanja i postojanost njegovog opredjeljenja.

Iz poruke u knjizi »Zaveti vrhovnom komandantu« zrači najdublji humanizam — proleterski, komunistički, socijalistički humanizam kojim je drug Tito nadahnjivao i nadahnuo radne ljude naše zemlje, pripadnike naših oružanih snaga. Taj humanizam je aktivan, angažovan i djelatan, jer znači odlučnost da se naše revolucionarne tekovine, istorijsko Titovo djelo, brane i razvijaju, da to djelo bude i ostane trajna inspiracija i podsticaj danas i u vremenu kojem idemo u susret. Na liniji upravo tog humanizma, veliki broj autora ovih zavjeta je smatrao da je smrt Vrhovnog komandanta onaj trenutak kada otadžbini treba, još jednom, sa odgovornošću kakvu takav trenutak nameće i zahtijeva, kazati da joj je na raspolaganju sopstveni život, ako to bude i kad god to bude bilo potrebno. Ni u tim zavjetima nema ni prisjenka patosa i retorike. Daju se jednostavnim, ali tim ubjedljivijim i snažnijim riječima:

»Druže Tito, kunem Ti se kao budući graničar da ću budno čuvati granice i dati svoj život ako bude potrebno. Vojnik Korjaić Boško«.

»Idem putem našeg predsednika i branim zemlju od bilo kojeg agresora. I dam život za moju domovinu. Vojnik Enver Veseli«.

Mnogi su se, prilazeći »knjizi zaveta« da u nju upišu svoj doživljaj trenutka velikog bola, našli suočeni sa drevnom obavezom — vojnik ne plače!. Neki su to u svojim porukama i zapisali, ali su, za ovu priliku, zahtijevali razumljivo izuzeće: bio je to trenutak kad nije bilo nevojnički zaplakati, kad su suze spontano izrazile dubinu osjećanja u suočavanju s neuporedivim gubitkom. I ne samo to — i suze su potvrđivale dubinu privrženosti Titovom djelu i odlučnost da se to djelo nastavi bez uzmaka.

»Voljenom Titu,

Danas sam bio najtužniji od kad znam za sebe, danas sam Ti odao poslednju počast, kao vojnik svom najslavnijem i najvoljenijem komandantu: bio sam u počasnom špaliru tužne povorke. Veruj mi, nisam hteo da zaplačem, jer nisu suze za vojnika, ali nisam mogao da ih zaustavim, same su kliznule... Tvoj pitomac Trivić Obrad«.

Sve svoje nenadmašne revolucionarne i umne sposobnosti i energiju drug Tito je ulagao u podsticanje i usmjeravanje stalnog razvoja naše revolucije i u stvaranje i jačanje odbrambenih snaga koje će, u svim okolnostima, moći pouzdano da zaštite revolucionarne tokove u Jugoslaviji i da osiguraju mir, slobodu i spokojstvo njenih radnih ljudi i naroda. Svi pripadnici naših oružanih snaga osjećali su neprekinutu brigu Vrhovnog komandanta za neprestano produblјivanje narodnog i revolucionarnog karaktera oružanih snaga našeg društva, za stalno jačanje i usavršavanje naše armije i svih dijelova opštenarodne odbrane, za njihovu modernizaciju i opremanje savremenim borbenim sredstvima kako bi uvijek mogli odgovoriti obavezama na braniku otadžbine. Svojim istorijskim angažovanjem dugim cijele decenije, drug Tito je izgradio veliko, stabilno, trajno djelo sposobno ne samo da odoli svakom iskušenju i nedaći već i da se neprekidno razvija, zato što je to djelo uvijek otvoreno za nove revolucionarne domete i zato što u našoj zemlji postoje ogromne kreativne, revolucionarne i borbene snage koje su u stanju da to djelo čuvaju i dalje razvijaju, duboko svjesne da je to najvitalniji interes naše zajednice. Tu istorijsku veličinu i vrijednost Titovog djela i u vremenu koje dolazi, njegov neprolazni sjaj i značenje pripadnici naše armije, kao i svi naši radni ljudi, spoznali su već odavno i tu su spoznaju učinili jednom od bitnih otpornih snaga našeg društva u odbrani svoje samostalnosti i svog slobodnog života. U trenutku smrti druga Tita ta je spoznaja, posebno i posebno snažno, kao opšta, jedinstvena misao, zahvatila cijelu zemlju. Pripadnici Armije unijeli su je i u svoje zavjete

Vrhovnom komandantu. Intimno i prisno, u svojim posljednjim raportima drugu Titu, poručivali su mu da može biti spokojan — njegovo je djelo neprolazno, jer je postalo djelo svih nas, cijele Jugoslavije. Iskazivali su to na razne načine, ali uvijek podjednako uzbudljivo i ubjedljivo:

»Počivaj u miru, druže Tito, Tvoji vojnici su na straži. Razvodnik Branislav Stoisavljević, Knin«.

»Mirno spavaj, voljeni druže Tito, nikad neću iznevjeriti Tvoju misao i Tvoja djela. Slobodan Čeravić«.

»Vječna Ti slava, dragi druže Tito, počivaj mirno, jer Tvoja Jugoslavija dovoljno je jaka i jedinstvena da nastavi Tvojim putem. Mornar Zlatko Babić, Šibenik«.

*

Ovo je osobena knjiga. U svojim zavjetima drugu Titu, pišući o svom Vrhovnom komandantu, o svojoj ljubavi prema njemu, vojnici i starješine su pisali i o sebi i svojoj armiji, o svojim opredjeljenjima i izvorima snage Armije. Otuda su ovi zavjeti Titu osoben prilog biografiji naših oružanih snaga, jedna od upečatljivih stranica njihove četrdesetogodišnje istorije.

Zavjeti Titu nisu samo poruke ispisane u knjigama. Vojnici i starješine su ih pretočili u životnu praksu izgradnje svojih jedinica, u svoja društvena ponašanja. U maju 1980. veliki broj vojnika i pitomaca je izrazio želju da baš tada bude primljen u Savez komunista Jugoslavije. Samo od 4. do 25. maja prošle godine u organizacijama Saveza komunista u JNA primljeno je 3.726 novih članova. Više od devet desetina njih bili su vojnici i pitomci, a oko 60 odsto neposredni proizvođači.

»Hoću u Savez komunista, jer je to Titova partija. Smatram da kao član SKJ mogu više da doprinesem očuvanju tekovina naše revolucije i uspešnom ostvarivanju Titovih ideja«. To su riječi vojnika Milana Ivanovića navedene u knjizi »Zaveti vrhovnom komandantu«.

Zbog svega toga, druženje sa ovom knjigom se ne završava time da se ona samo pročita. Ona nadahnjuje i podstiče i njen vaspitni i samovaspitni značaj je izuzetan.

General-pukovnik
DANE ČUIĆ